

ג. מרש"י משמע שאותה מחלוקת קיימת במתפיש בנדר, שלרוב אינו כנדר ממש [כשלא הזכיר איסור אלא רק 'זה כזה'. ראשונים]. וכן נקט הריטב"א לעיקר [כ'רוב רבותינו המפרשים] אלא שראוי להחמיר לכתחילה.
והרי"ף ור"י בן מגאש והרמב"ם (נדרים ג,א) והתוס' ורשב"א ור"ר נוקטים שבנדר הכל מודים שהתפסה כנדר ממש היא.

ד. הנודר ואסר עצמו בדבר מסוים, והתפישו בדבר האסור והנודר, כגון שנדר שלא לאכול בשר ביום מסוים והתפיש 'כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם' – לפי פירוש רש"י (לגרסתנו) הרי זו התפסה בדבר הנודר, והייב. ואף אם אותו דבר שהתפיש בו אסור באכילה מהתורה.
ולפירוש הר"י בתוס' ושאר ראשונים (ר"י בן מגאש רמב"ן ר"י מלונגיל מאירי רא"ש ור"ן נמו"י ועוד), אם הדבר אסור מן התורה (כגון שהתפיש ביום הכיפורים כשהיה גם נודר בו) אפשר שאין זו התפסה בדבר הנודר אלא בדבר האסור. (וע"ע בנדרים יב. מתנה אפרים נדרים י; אור שמח נדרים ג,ה).

דפים כ – כא

לא. א. מהי 'שבועת שוא' ומהי 'שבועת שקר'?

ב. המחליף שבועתו בזדון או בשגגה, בשבועה דלשעבר או דלהבא – מה מקור אזהרתו ומהו חיובו?

א. לדברי רב דימי בשם רבי יוחנן: 'שבועת שוא' היא כל שבועה שקרית לשעבר. ו'שבועת שקר' – שבועה להבא, כשאינו עומד בשבועתו.
לדברי רבין בשם רבי אבהו בשם ריו"ח: 'שוא' – נשבע לשנות את הידוע לאדם (כגון: על איש שהוא אשה. ויש אופני 'שוא' נוספים כדלהלן כט). 'שקר' – שבועה לשעבר שאינה נכונה, בדבר שאינו ידוע לכל. כגון: 'אכלתי ולא אכל'.
וכן פסק הרמב"ם (שבועות א,ג-ד; ג,ו).

ב. המחליף שבועתו בשבועה לשעבר – אזהרתו מלא תשא את שם ה'א לשוא. לרב דימי בשם ריו"ח – בכל שבועה דלשעבר. ולרבי אבהו בשמו – רק בנשבע לשנות את הידוע, אבל בדבר שאינו ידוע – אזהרתו משום לא תשבעו בשמי לשקר, כאמור.

החליף במזיד – לוקה, אף על פי שאינו עושה מעשה. (דרש רבי שמעון בן יוחאי: לא ינקה ה' – הא בית דין שלמטה מלקין ומנקין. או משום הקש 'שוא' ל'שקר' שיש בו מעשה (לרב דימי), או (לרבי אבהו) מכפילות לשוא בדברות ראשונות ואחרונות – ללמד שלוקה גם על שקר (ע' בראשונים).

עוד בגדר שבועת שוא ובחיוביה – להלן כט.

בשוגג – לדברי רבי עקיבא, מביא קרבן 'עולה ויורד' (מריבוי הכתוב בפרשת הקרבן: לכל אשר יבטא (ע' להלן כה. וברש"י), או משום הקש 'שוא' ל'שקר' (לרב דימי, לפי ה'איבעית-אימא'. וע' משמרות כהונה). ולרבי ישמעאל, אינו מביא קרבן.

בנשבע לשנות את הידוע, מודה רבי עקיבא שפטור מקרבן (כדלהלן כו.).

הלכה כרבי עקיבא שמביא קרבן גם בשבועה דלשעבר, אך לא בשבועת שוא כגון לשנות את הידוע (רמב"ם שבועות א,ג ז).

בשבועה דלהבא, לרב דימי בשם רבי יוחנן, אזהרתו לא תשבועו בשמי לשקר. ולרבינן בשם רבי אבהו בשם ריו"ה – מלא יחל דברו.

עבר במזיד – אם עשה מעשה [כגון 'לא אוכל' ואכל], לוקה. ואם לאו – אינו לוקה מפני שאין בו מעשה (לרבי יוחנן, וכדעת התנאים שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה. וכן לריש לקיש אינו לוקה ב'אוכל' ולא אכל, משום התראת ספק). ולרבי ישמעאל לוקים על שבועת שקר דלהבא אף בלא מעשה (כדלעיל ג).

בשוגג – מביא קרבן 'עולה ויורד' כמפורש בכתוב.

א. התוס' נקטו שגם לרב דימי עובר משום 'לא יחל', בנוסף על 'לא תשבועו בשמי לשקר'. ואולם ברמב"ם (שבועות א, ג, ד, כ-כא) משמע שאינו לוקה אלא משום 'לא תשבועו בשמי לשקר' (ע' כס"מ. וע' בלשון ר"י בן מגאש). וכן מפורש במאירי (וע"ע לעיל ג).

ב. פסק הרמב"ם (שבועות א, ג, ז; ד, כ-כא) שבין שבועה דלשעבר בין דלהבא עובר משום 'לא תשבועו בשמי לשקר', מלבד בנשבע לשנות את הידוע וכד' שלוקה משום 'לא תשא...'. אמנם לענין מלקות אינו לוקה אלא בשבועה לשעבר אבל בלהבא כגון אוכל ולא אכל אינו לוקה משום שאין בו מעשה (ולשון הרמב"ם בפ"א 'ואם נשבע לשקר לוקה' צ"ל דקאי אלשעבר בלבד. ועמאירי).

נפקא מינה במקור האזהרה – לענין התראה, שצריך להתרות בו משום אותו 'לאו' שעובר עליו (רש"י; ריטב"א כה; וע' מג"ח סוף טז).

דפים כא – כב

לב. א. באלו איסורים ואופנים מתחייב אדם על אכילת כל שהוא?

ב. היכן מצינו מדבר ומביא קרבן?

א. נשבע 'שלא אוכל כל שהוא' או 'שלא אטעום' (או 'שלא אוכל דבר זה' והוא קטן מכזית. רמב"ם ד, א) – חייב באכילת כל שהוא מלקות במזיד או קרבן בשוגג (ושונה זה מכל התורה שצריך שיעור אכילה, שהמלקות והקרבן באים על שהחליף שבועתו, והרי החליף). ולדברי רבי עקיבא אפילו 'שלא אוכל' סתם – חייב בכל שהוא. ואף לדברי חכמים, נסתפק רבא בנשבע שלא יאכל עפר, שמא חייב בכל שהוא. וכן נסתפק בחרצן שמא זה כעפר או שמא כיון שאוכלים אותו בתערובת – דעתו על כזית.

הלכה כחכמים ד'שלא אוכל' סתם – אינו חייב אלא בכזית. ולדעת הרמב"ן והר"ן בחדושו (אך בפירושו על הרי"ף לא כתב כן) מותר לכתחילה לאכול פחות מכזית. ואילו מהרמב"ם (שבועות ד, א) והרא"ש (אות ה) משמע שזהו כאוכל חצי שיעור ממאכלות אסורים.

ונחלקו הדעות כשנשבע בפירוש על אכילת 'כזית', אם אסור אף בפחות משום 'חצי שיעור' (עפ"י משנה למלך; אמרי בינה נדרים ל פסח י), אם לאו (עש"ך יו"ד רלח סקי"ב חות יאיר טו. וע' שו"ת אבני מלואים יד). וכן דנו כשאמר בפירוש שפחות מכזית מותר (ע' שו"ת רדב"ז ח"ה א'תרצז).

לדברי רבי שמעון, בכל איסורי אכילה האוכל כלשהו לוקה, אך לא קרבן (וגם לא עונש 'כרת' במזיד. ראשונים).

הלכה כחכמים וכרבי עקיבא שאין חייבים אלא בכזית, אולם קיימא לן כרבי יוחנן שחצי שיעור אסור מהתורה.